

Мацьопа Христина Миколаївна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0000-9924-8441>

e-mail: knikalaeva@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Резюме

Сьогодні проблема формування громадської думки є важливою у житті більшості країн світу, особливо з розвитком нових інформаційних технологій. Феномен останніх застосовується у всіх сферах життях суспільства, тенденція чого стрімко посилюється в умовах невинного розвитку науково-технічного прогресу. Наведено одні з провідних наукових розробок, які склали теоретичні основи у дослідженні феномена інформаційних технологій як владного механізму. Розглянуто певні наукові підходи до визначення поняття «інформаційні технології», виявлення їх сутності та значення у виробленні суспільної свідомості. Проаналізовано місце і роль даного явища у взаємодії політичного сектору із громадянським суспільством, а також впливі на формування громадської думки.

Охарактеризовано також місце ІТ у політичній структурі сучасного суспільства, особливості їх маніпулятивного характеру, тематично-змістове наповнення. Встановлено, зокрема, роль ІТ у процесі інформування членів суспільства, створенні суспільної свідомості, налагодженні комунікації між політичними лідерами та пересічними громадянами. Водночас наголошено на тому, що звернення до спектру інформаційних технологій, за допомогою яких здійснюється вплив на громадянську думку, супроводжується різноманітними прийомами маніпулювання, які застосовуються певними політичними суб'єктами та реалізуються через інформаційні ресурси. Підкреслено дихотомічну сутність інформаційних технологій, зумовлену багатогранністю та складністю природи аналізованого явища. З одного боку, вони виконують роль раціонального та багатоаспектного комунікативно-управлінського засобу світового значення, тим часом як,

з іншого, за їхній рахунок здійснюють деструктивні мотиви із наслідками дестабілізуючого впливу шляхом відповідних комунікативно-поведінкових технік та прийомів, сформульованих ще в наукових дослідженнях зарубіжних мислителів ХХ століття.

Ключові слова: технології, інформаційні технології, громадська думка, інформаційне суспільство, маніпулювання, дезінформація, пропаганда.

Вступ

Різке зростання ролі та розширення масштабів використання інформаційного чинника у політичному секторі актуалізувало громадську думку як продукт інформаційних технологій. У сучасних умовах інформаційні технології дедалі частіше розглядаються як потужний інструмент політичного впливу, що забезпечує необхідні важелі для вироблення громадської думки політичними інститутами. Виступаючи визначальним та прогресивним явищем політики, різноманітні типи інформаційних технологій створюють відповідні умови для доступу до суспільної свідомості та надають підтримку у функціонуванні політичного життя суспільства та влади.

Інформаційні технології впливають як на формування та поширення громадської думки, так і, як наслідок, на вчинки людей на індивідуальному та груповому рівнях. Збагачення інформаційного сектору новим арсенальним розмаїттям підкреслює його неоднозначну та складну природу, що виражається у його творчих або ж, навпаки, деструктивних ефектах на зміст політичних процесів. Це істотно позначається на процесах конструювання політичної реальності, взаємодії держави та суспільства, формування та управління громадською думкою, що актуалізує наукові дослідження в галузі розкриття сутності, можливостей та значення інформаційних технологій як специфічного політичного інструменту.

Серед зарубіжних авторів, праці яких склали теоретичну основу досліджень інформаційних технологій, визначення їх ролі і місця у сучасному політичному процесі, варто згадати М. Кастельса, Е. Тоффлера, Д. Белла, І. Масуду, П. Дракера. Питання політичної комунікації в умовах розвитку сучасних інформаційних технологій розглядаються у роботах зарубіжних дослідників Д. Батлера, Б. Бірельсона, Х. Года, Л. Гроссмана, К. Дойча, Д. Істона, П. Лазарсфельда, У. Липшмана, Н. Негропonte, Л. Пая, А. Етціоні, українського вченого Н. Костенко. Дослідженням інформаційних технологій та процесів присвячені також праці зарубіжних вчених Д. Белла, Д. Брайянта, П. Бурдье, М. Вебера, Н. Вінера, М. Стівенса, С. Черрі, С. Шеннона та інших. В українських наукових дослідженнях тема інформаційних технологій є недостатньо розробленою, проте вона знаходиться на стадії свого становлення. Серед українських науковців, які наголосили на актуальності досліджень інформаційних технологій як ефективного інструменту впливу

на громадську думку та невід'ємної складової політичної сфери загалом варто відзначити постаті Ю. Шайгородського, М. Марічану, В. Бебика, В. Горбатенка, Б. Кормича В. Смолянюка, І. Шевчука.

Метою статті є з'ясувати теоретичні основи дослідження інформаційних технологій як інструменту формування громадської думки.

Методи дослідження

Методологічну базу даної наукової статті склали методи теоретичних досліджень. Для виявлення багатогранності феномена інформаційних технологій на теоретичному рівні було використано системний метод, який орієнтував у розкритті цілісності досліджуваного об'єкта, встановленні в його межах логічних і структурних зв'язків, розумінні багатоманітних якісних змін суспільства та місця інформаційних технологій у структурі останнього, а також комплексному ознайомленні, опрацюванні й аналізуванні обраної довідкової і наукової літератури, фактичного матеріалу, присвячених теоретичному осмисленню проблематики інформаційних технологій.

Історичний метод застосовувався для виявлення історичного досвіду у контексті становлення та розвитку наукових розробок у царині інформаційних технологій, ознайомлення з емпіричною історією даного явища, а також аналізування і оцінювання ретроспективних концепцій виокремлених дослідників із з'ясуванням закономірностей та особливостей розгортання теоретичних уявлень щодо інформаційних технологій у хронологічній динаміці їх росту та поширення.

Застосування логічного методу уможливило теоретичне відтворення об'єкта даної роботи в оптиці його історичного розвитку та сформованих у пліні цього процесу наукових розробок на зазначену проблематику з виокремленням його суттєвих властивостей та вкладених у них наслідкових ефектів; встановлення його логічно-структурних зв'язків та закономірних відношень у межах системного утворення суспільства.

Результати дослідження

Інформаційні технології як рушійна сила сучасних політично-соціальних трансформацій демонструє глибоке проникнення у всі сфери життя, торкаючись, зокрема, питання формування громадської думки. Стабільно стрімкий розвиток інформаційних технологій неодмінно позначається на характері інформаційного впливу на масову свідомість людей, теоретичне осмислення проблематики чого є необхідним елементом у розумінні сутності та ролі інформаційних технологій як одного з головних ресурсів вироблення уявлень та ставлень щодо певних важливих суспільно-політичних подій із врахуванням його конструктивних, так і руйнуючих можливостей.

Під громадською думкою мається на увазі, за переважаючим розумінням даного поняття у теорії, вияв масової свідомості або ж колективної думки, основною функцією якої є вираження оцінки та ставлення людей до актуальних проблем суспільного життя, суспільно важливих фактів та подій.

Термін «технологія» запозичений зі сфери матеріального виробництва, де технології виступають у значенні сукупності інструментів та методів досягнення бажаного результату. Поняття технології у політичній науці найчастіше розглядається як система чітко скоординованих елементів, зміст яких складають цілі, процедури, технічні засоби, операції та стимули.

Термінологічне розмаїття, що виникло у процесі розвитку теоретичного осмислення інформаційних технологій, зумовлено розглядом багатоаспектної природи та значимості зазначеного феномену з різних сторін світовими дослідниками, які займалися науковими розробками з даної проблематики. Різноманітність підходів до визначення сутності поняття інформаційних технологій так само зумовлює відсутність єдиної класифікації щодо них. У даній роботі можна зупинитися на декількох в аспекті формування громадської думки з точки зору політології. Наприклад, залежно від можливостей використання досягнень у галузі інформатизації товариства інформаційні технології у політиці можна розрізнити на дві великі групи:

- 1) традиційні інформаційні технології;
- 2) нові інформаційні технології.

За характером засобів та методів, що застосовуються, інформаційні технології в політиці можна поділити на:

- 1) інформаційні технології агітаційно-пропагандистського типу;
- 2) інформаційні технології маркетингового типу.

За тривалістю використання інформаційні технології, що застосовуються для формування громадської думки, можна розділити на:

- 1) стратегічні — інформаційні технології, націлені на віддалений результат;
- 2) тактичні — інформаційні технології, що передбачають реалізацію короткострокових цілей;
- 3) спорадичні — інформаційні технології, призначені для разового застосування;
- 4) циклічні — інформаційні технології, які постійно відтворюються у діяльності одних і тих самих суб'єктів.

Термін «інформаційна технологія» уперше з'явився у статті Г.Лейвітта і Т. Уіслера у 1958 році, щодо якого вони висунули відсутність усталеної назви і виокремили у його складі декілька пов'язаних між собою частин, представлених високошвидкісним комп'ютером, дослідженнями

операцій і математичним програмуванням, комп'ютерними програмами, відповідно [1].

О. Золотухіна розглядає інформаційну технологію як сукупність знань про створення та зміну інформаційних об'єктів. Інформаційні технології також містять дані про характеристики та структуру інформаційних об'єктів, опис технічних і програмних засобів та перелік методів досягнення бажаних результатів у роботі з продукуванням інформаційних об'єктів [2, с. 97]. Окремо розрізнено і засоби інформаційних технологій з включеними у них складовими. У технічні засоби переважно входять комп'ютерні засоби, сервери та спеціальні технічні пристрої, використовувані з метою отримання та збереження даних інформаційних об'єктів. Елементи програмних засобів представлені в основному системними програмними засобами та прикладним програмним забезпеченням, що здійснюють управління базами даних та обробкою останніх [2, с. 97–101].

Можна зазначити і про визначення, наведеному у Законі України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 року, що тлумачить інформаційні технології як «цілеспрямовану організовану сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування» [3].

В інтерпретації Г. Поппеля інформаційні технології постають як використання обчислювальної техніки та систем зв'язку для створення, збору, передачі, зберігання, обробки інформації для всіх сфер суспільного життя [4]. Із вище зазначених визначень поняття інформаційних технологій можна спостерігати звернення уваги ними саме на притаманні йому технічні властивості, що ототожнює його зміст з комп'ютерними технологіями. Такий підхід з фокусуванням на інформаційних об'єктах суттєво звужує характеристику інформаційних технологій, за умови чого сутність останніх зводиться до застосування засобів зв'язку та обчислювальної техніки. Дана точка зору виступає досить поверхневою, що, своєю чергою, спрощує уявлення про інформаційні технології та не відображають у повному обсязі їхні змістовні ознаки.

П. Кухарєва, Ш. Вейр, Г. Фіоль у зміст інформаційної технології вкладають технологію, яка використовується з метою отримання, зберігання, передачі та аналізу даних [5]. За визначенням ЮНЕСКО, інформаційна технологія — це комплекс взаємопов'язаних наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації праці людей, зайнятих обробкою і зберіганням інформації; обчислювальна техніка і методи організації і взаємодії з людьми і виробничим устаткуванням, практичні додатки, а також пов'язані з усім названим соціальні, економічні і культурні проблеми [6]. Дане визначення дещо ширше тлумачить

поняття інформаційних технологій, адже, справді, протягом всіх історичних періодів спостерігається супровід людської діяльності різного роду інформаційними процесами.

Таким чином, інформаційні технології в політиці можуть розглядатися як складова політичних технологій, спрямованих на досягнення та реалізацію цілей політичної влади, забезпечення засобів боротьби й утримання останньої певним зацікавленими силами. До того ж у функціональній природі інформаційних технологій можна виокремити технічну та гуманітарну частини, кожна з яких виконує свою роль в перебігу соціально-політичних процесах. Даний різновид технологій у ракурсі технічних і програмних засобів створення, опрацювання, збереження та передачі даних припускає технічну специфіку їх сутності. Гуманітарна складова зводиться до прийомів досягнення політичних завдань, відповідно до чого інтерпретує смислове значення інформаційних технологій як таких, що належать до категорії політичних. Ефективне використання інформаційних технологій у політичній царині здійснюється саме за рахунок тісної взаємодії цих двох аспектів, комплексна робота яких забезпечує створення, збір, збереження, обробку, трансляцію та поширення інформації з метою втілення функцій політичної системи та вироблення стратегічного політичного курсу, що спрямовано на підсилення динаміки розвитку політичних процесів і активізацію явищ суспільного життя, в тому числі і громадської думки як пріоритетного об'єкту та водночас знаряддя боротьби за владу у політиці.

Питання політичної комунікації та формування громадської думки в умовах розвитку інформаційних технологій висвітлено, зокрема, у спільному дослідженні Е. Катца та П. Лазарсфельда, які розробили модель двоступеневого руху інформації [7]. Згідно їх теорії, основою якої є дослідження соціального впливу, проведене у 1940 р., інформаційні технології здійснюють не прямий, а опосередкований вплив на думку аудиторії, оскільки більшість людей складають своє ставлення під особистим впливом лідерів громадської думки на них. Останні ж інтерпретують власні уявлені, вироблені шляхом переймання на себе безпосереднього ефекту того чи іншого виду інформаційних технологій. У такому випадку представники громадськості стають послідовниками оцінок лідерів громадської думки, чий вплив поширюється на більш широке коло людей через різноманітні мережеві канали, що робить безпосередній вплив інформаційних технологій більш другорядним. Дослідження Катца та Лазарсфельда «Вибір людей» вивело закономірність, що люди більшою мірою схильні голосувати у відповідності з тим, як це роблять ті, з якими вони проводять асоціації щодо себе [8]. У той же час більше за інших впливали на вибір членів електоральної групи особи, яких було названими лідерами громадської думки. Таким чином, в основу ключового припущення концепції двоступеневого

руху інформації є те, що оціночно-ідейний потік, який насамперед переймається лідерами громадської думки, транслюється через інформаційні технології до реципієнтів.

Разом з цим деякими вченими вказується на істотні недоліки моделі двоступеневого потоку інформації. За даними Ваймана, вона не враховує безпосередні потоки надходження інформації, що здійснюють пряму передачу нових повідомлень до аудиторії [9]. Також гіпотеза ігнорує наявність різних етапів у процесі інформаційної дифузії, під час яких певне джерело може використовуватися з більшою ймовірністю.

У багатьох наступних дослідженнях ідея двоступеневого потоку інформації піддалася критиці. Так, у своїй критиці дослідження Катца і Лазарсфельда Т. Гітлін наводить дані, що викривають неточності їхньої гіпотези, пов'язаних насамперед з історичними особливостями його розроблення. Гітлін зазначає, що результати лідерської впливовості у взаємодії з певною аудиторією базуються на даних, отриманих до появи та прогресивного поширення вільного доступу до інформаційних технологій, що врешті-решт стали затребуваним знаряддям у впливі на суспільну думку. Трохдахл робить протилежно направлену орієнтацію від ключового положення гіпотези Катца і Лазарсфельда, визначаючи у своїй версії реформатованої концепції, що перший крок до обговорення між громадянами ініціюють інформаційні технології, у процесі чого вже лідери громадської думки спонукають до другого щаблю руху інформації [10]. Для різноаспектного розгляду наукових поглядів щодо даної проблематики можна згадати і про ефект «підшкірної голки», описаний у 1920-х роках і спростований згодом у 1940-х роках згаданим вже неодноразово Лазарсфельдом через дослідження виборів у праці під похідною назвою «Вибір народу». Своє походження ця модель бере із книги Гарольда Лассвелла «Техніка пропаганди у світовій війні» 1927 року та ґрунтується на принципах біхевіоризму 1930-х років. За її змістом, інформаційні технології мають такий глибокий та прямий вплив, що призначене повідомлення безпосередньо переймається одержувачем. Звідси, і походить образна назва моделі «підшкірна голка», яка має на меті через дане художнє фразування пояснити ефект передачі інформації таким чином, що здійснює заплановане і стратегічне її вливання у свідомість аудиторії, наче шприц. Зрозуміло, що наведена ідея не є беззаперечно коректною та відзначається на поточний момент дещо застарілими положеннями, однак, з огляду на значний вплив інформаційних технологій на громадську думку і поведінку сьогодні ключова ідея зберігається у модернізованому варіанті її відродження.

У сучасному вимірі розвиток інформаційних технологій відбувається з шаленими темпами, і це, безумовно позначається на створенні нових умов для об'єднання людей у групи різних масштабів та формування, відповідно, спільної для всіх, масової ідеї, за яких фізична присутність

та контакт між її членами вже стають не обов'язковими. Саме таке важливе положення і складає суть позиції Лебона, що випередило свій час, із точністю описуючи актуальність сьогоденного перебігу подій у контексті інформаційно-технологічних трансформацій та їх взаємозв'язку із масовою психологією. Вчений помітив важливий і часто використовуваний прийом інформаційними технологіями, що особливо властиво такому їх різновиду, як інтернетна мережа: «твердження лише тоді діє, коли воно повторюється часто і, якщо це можливо, — у тих самих виразах» [11]. Мова йде про техніку повторюваності, яка націлена на перетворення зустрінutoї особою інформації у різних пошукових системах та сайтах на таку, що завоюється як їхні власні переконання.

Окремої уваги у контексті формування громадської думки під впливом інформаційних технологій на суспільство заслуговують наукові дослідження американського політолога і соціолога Г. Лассуел. Аналізуючи цю проблему, вчений зосередився на специфіці комунікативних зв'язків як системоутворюючій складовій інформаційних технологій. На основі цього ним була запропонована теорія «магічної кулі», зміст якої полягав у тому, що повідомлення мас-медіа здійснюють неопосередкований вплив на кожного окремого індивіда та формують певну групу, об'єднану неминучою реакцією та однаковим сприйняттям надходженої інформації. На прикладі історії Першої світової війни Лассуел продемонстрував, як інформація наче «магічна куля» проникливо потрапляє в мозок людини, здійснюючи автоматичні трансформуючі функції щодо її думок, почуттів та мотивацій, з чим, власне, і пов'язана назва даної метафори. У праці «Техніка пропаганди в світовій війні» дослідник ґрунтовно виклав свої погляди на важливість, зокрема, пропаганди у спонуканні людей приймати навіть найбільш екстремальні рішення та неординарні точки зору, взявши за емпіричну базу проаналізовані пропагандистські повідомлення періоду Першої світової війни [12]. Однак, після Другої світової війни, з розвитком американської політичної системи та демократичного управління Г. Лассуел змінив оптику розуміння природи пропаганди та її впливу на людську свідомість, вбачаючи у ній значно складніший процес, ніж просте використання інформаційних технологій для поширення привабливих, маніпулятивних технологій. На зміну теорії магічної кулі постає нова, ключова ідея якої висвітлюється у реваншній праці на попередні погляди «Світова політика і особисте відчуття небезпеки» [13]. Вона відкриває інакшу сторону пропаганди, сила якої визначається здебільшого вразливістю свідомості середньо статистичного громадянина, що особливо піддатлива до маніпулювань у періоди економічних криз або політичних конфліктів. Так, нова теорія наголошує на складному і тривалому процесі підготовки пропаганди, пов'язаному з розробкою довгострокової стратегії та кропіткою

роботою поступового втілення скульптивованих ідей та образів у народні маси. Ознайомлення з науково-теоретичним спадком Г. Лассуела наштотує на висновок щодо маніпулятивної сутності та соціально-політичних функцій інформаційних технологій. Вкотре можна переконатися, що інформаційні технології здійснюють всеохопний ефект на формування думок, оціночних вражень та ставлень масштабної кількості людей, використовуючи арсенал інформаційної та психологічної зброї, в тому числі шляхом маніпулювання значимими символами.

Рівень розвитку інформаційних технологій спричинив перехід суспільства на якісно новий етап, що ознаменувався як епоха інформаційного суспільства, яке винесло на порядок денний багатьох наукових кіл необхідність у теоретичному обґрунтуванні нового явища постіндустріального періоду в історії людства. Перехід людства в інформаційну епоху, революція інформаційних технологій та глобальні інтереси, що відбуваються під впливом їх швидкого розвитку у сучасному світі, стали предметом наукового інтересу, зокрема М. Кастельса, результатом чого стало фундаментальне дослідження «The Rise of the Network Society. Information Age» [14]. Наведені у книзі спостереження та аналіз процесу глобальних змін і суспільної трансформації посиляються на прорив технологій інформації та комунікації, що заклали основу для нової технологічної системи у всьому світі. Розвиток інформаційного суспільства Кастельс наводить на фоні прискореного темпу і протиріч глобалізаційних процесів, формування яких невіддільно пов'язане із революцією інформаційних технологій, які зробили свій потужний внесок в утворення міжнародних ділових та соціально-культурних мереж.

В оптиці сучасних умов використання інформаційних технологій у політичному просторі характерним є те, що жорсткі методи впливу виражено конфліктують з умовами демократичного ладу. Внаслідок цього все більше виникає затребуваність у звертанні до м'яких нових інформаційних технологій, які впливають на громадськість без примусу і тиску, досягаючи тим самим потрібного результату, що є значно ефективнішим у демократичному середовищі. Агресивна тональність мовлення, грубі зауваження щодо опонентів, відверте спрощення інформації та жорстка політична пропаганда інтенсивно витісняються прихованими та м'якими ефектами впливу на свідомість аудиторії, формуючи належний інформаційний порядок денний та конструюючи необхідний фон соціально-політичної реальності. Звісно, маніпулятивні прийоми суспільної свідомості займають важливе місце у методологічній системі нових інформаційних технологій, незважаючи на їх м'якість. Інформаційні технології як виразник та основне джерело транслявання інформаційних продуктів забезпечують процес формування громадської думки з найбільш актуальних політичних питань, використовуючи при цьому цілий спектр спеціальних механізмів

маніпулювання. Ідеї теоретиків біхевіоризму, фрейдизму та масової політичної комунікації щодо труднощів у спроможності людей здійснювати раціональний і свідомий контроль над своїми вчинками практично закріпилися політтехнологами, які засвідчили, що публічна політика значною мірою будується на емоційних засадах, адже більшість маніпулятивних впливів надходять саме через емоції як їх фундаментального провідника.

Австрійський соціолог Йозеф Шумпетер, розкриваючи закономірне питання, чому люди схильні піддаватися маніпулюванню, підводить до того, що більшість з них не виявляють хист до вивчення політичних проблем, які потребують чимало зусиль та відповідного рівня компетентності [15]. Тому пересічні громадяни при міркуваннях про політику демонструють невисокий рівень знань та присвячують цьому незначну кількість часу. З практичного ракурсу можна спостерігати, як представники громадського сектору масово підпадають під маніпулятивний вплив інформаційних технологій за допомогою певних засобів враження свідомості, почуттів та психіки людини, які сприяють зміні вектору її мислення та стилю поведінки. Вбачаючи небезпеку інформаційних технологій у використанні ними прийомів маніпулювання громадською думкою, відомий німецький філософ і психолог Еріх Фромм поповнив плеяду активних противників їх використання. Зокрема, він робив наголос на тому, що потрібно «заборонити всі методи промивання мізків, що використовуються в промисловій рекламі та політичній пропаганді» [16, с. 194]. Американські політологи Роджер Фішер і Уільям Юрі виражають менш категоричну позицію, пропонуючи, замість абсолютної заборони використання технологій маніпулювання через інформаційні технології, винесення на обговорення і разом з тим нейтралізування маніпулятивних прийомів на переговорних процесах [17], що виглядає за сьогоднішніх обставин більш реалістично, оскільки інформаційні технології стали невід'ємним елементом у складній структурі соціально організованого суспільства, як і, зокрема, передовим політичним інструментом формування громадської думки. Уряди та окремі представники політичному у всьому світі інтенсивно практикують використання дезінформації та пропаганди для маніпулювання громадською думкою через канали інформаційних технологій. програмні можливості інформаційних технологій з їх здатністю автоматичного курування поширюваного контенту у комбінаційному їх сполученні із психологічними ефектами впливу створюють широкомасштабний плацдарм для формування потрібного політичного дискурсу та розповсюдження бажаних ідей їх з призначенням засвоєння суспільною свідомістю. Зазначене, у свою чергу, викриває та конкретизує есенцію інформаційних технологій як генератора суспільної свідомості, зокрема, з використанням маніпулятивного інструментарію в процесі побудови владно-громадської взаємодії.

Висновки

Виявлено, що проблема дослідження полягає в усвідомленні того, що інформаційні технології формують нові трансформації у функціонуванні процесів та явищ в межах сучасного суспільства, призводячи до змін разом з тим у структурі та механізмах впливу на громадську думку. У кінці ХХ—початку ХХІ століття стало очевидним, що інформаційні технології як складний, багатогранний інститут багато в чому визначають успіх діяльності людей, які знаходяться у плинні безперервного інформаційного потоку та взаємодії із технічними засобами передачі інформації. У міру розширення можливостей інформаційних технологій, росту активності їх використання та доступності до них зростає сама їх роль в організації нової суспільної формації. Саме тому про даний феномен почали говорити як про особливий ресурс стрибку суспільства на новий етап розвитку та реалізації стратегічних завдань держави. Різкі соціальні зміни, що ознаменували події вказаного хронологічного проміжку часу, дали визначальний поштовх до наукових розробок з цієї проблематики, що змусило винести на порядок денний у колах науковців актуалізоване питання переходу суспільства від індустріальної до якісно нової форми його функціонування. Попри різноманітність концепцій розгляду природи інформаційних технологій та з'ясування їх значимості, що виникли у процесі розвитку теоретичного осмислення даного явища, всі вони конгломеруються під однією характерною спільною рисою—визнанням революційності інформаційних технологій і такого ж масштабу їх ролі в оновленні організації всього суспільного ладу в контексті нової формації.

Дихотомічна сутність інформаційних технологій провокує неоднозначне оцінювання виконуваних ними функцій. З одного боку, вони забезпечують інформування населення про те, що відбувається у конкретній країні та в усьому світі загалом, створення глобального комунікативного простору, включені у процес діяльності інституційних суб'єктів, у чому виконують інструментальні функції для раціональної рефлексії та доцільного комунікативно-управлінського контексту. З другого, можуть набувати деструктивне значення в озброєнні тих, хто використовує їх для утворення і пропагандування негативних для суспільства стереотипів уявлення та подій, що тягнуть за собою конфліктологічні наслідки. У будь-якому разі інформаційні технології виступають незамінним владним механізмом створення соціальних установок та пізнання політичного світу, знаходячи своє вираження в тому числі через формування громадської думки як сполучної ланки між державою та суспільством, що актуалізує їх дослідження як багатогранного суспільно-політичного феномену в подальших наукових розробках та практичних випробуваннях.

Список посилань:

1. Management in the 1980's. Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org/1958/11/management-in-the-1980s>.
2. Золотухіна О. А. Структура інформаційної технології контролю витрат ресурсів. Телекомунікаційні та інформаційні технології. 2018. №1. С. 96–104.
3. Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii. Zakon Ukrainy. No 74/98–VR. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text>.
4. Harvey L. Poppel, Bernard Goldstein. Information technology: the trillion-dollar opportunit. McGraw-Hill, 1987.
5. Kukhareva, P. V., Weir, C., Del Fiol, G., Aarons, G. A., Taft, T. Y., Schlechter, C. R., Reese, T. J., Curran, R. L., Nanjo, C., Borbolla, D., Staes, C. J., Morgan, K. L., Kramer, H. S., Stipelman, C. H., Shakib, J. H., Flynn, M. C., Kawamoto, K. (2022). Evaluation in Life Cycle of Information Technology (ELICIT) framework: Supporting the innovation life cycle from business case assessment to summative evaluation. Journal of Biomedical Informatics. 2022. Vol. 127.
6. UNESCO Institute for Statistics. Guide to Measuring Information and Communication Technologies (ICT) in Education. URL: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/guide-to-measuring-information-and-communication-technologies-ict-in-education-en_o.pdf.
7. Two Step Flow Theory. Opleidingswebsite Communicatiewetenschap (CW) En Communication Studies (CS). Unitveristy of Twente, 9 Sept. 2004. Web. 11 Apr. 2010.
8. Elihu Katz. The Two-Step Flow of Communication: An Up-To-Date Report on a Hypothesis, The Public Opinion Quarterly 21:1 (Spring, 1957).
9. Weimann, G. On the importance of marginality: One more step into the two-step flow of communication. American Sociological Review. 1982. Vol. 47, No 6. P. 764–773.
10. Troidahl, Verling C. A Field Test of a Modified Two-Step Flow of Communication Model. Public Opinion Quarterly 30.4 (2001): 609–23. Academic Search Premier. Web. 11 Apr. 2010.
11. Лебон Г. Психология народов и масс. Київ: Андронум, 2021. 210 с.
12. Фішер Р., Юрі У. Шлях до згоди, або Переговори без поразок. Київ: Основи, 1990. С. 140.
13. Harold D. Lasswell. Propaganda Technique in the World War. New York: Peter Smith, 1927. 259 p.

14. Harold D. Lasswell. *Propaganda, Communication and Public Order*. (with Smith B. L., Casey R. D.). Princeton, 1946.
15. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Information Age. 2009. Vol. 1, No 2.
16. Schumpeter, J.A. (1943). *Capitalism, Socialism and Democracy*. (2003 edition). New York: Routledge, 1943.
17. Еріх Фромм. Мати чи бути / Пер. з нім. О. Михайлова та А. Буряк. Київ: Український письменник, 2010. 222 с.
18. Фішер Р., Юрі У. Шлях до згоди, або Переговори без поразок. Київ: Основи, 1990. С. 140.

References:

1. Management in the 1980's. Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org/1958/11/management-in-the-1980s>.
2. Zolotukhina, O. A. (2018). Structure of information technology for resource consumption control. *Telecommunication and Information Technologies*, 1, 96–104. [in Ukrainian].
3. Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii. *Zakon Ukrainy*. No 74/98–VR. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text>. [in Ukrainian].
4. Harvey, L. Poppel, & Bernard, G. (1987). *Information technology: the trillion-dollar opportunit*. McGraw-Hill.
5. Kukhareva, P. V., Weir, C., Del Fiol, G., Aarons, G. A., Taft, T. Y., Schlechter, C. R., Reese, T. J., Curran, R. L., Nanjo, C., Borbolla, D., Staes, C. J., Morgan, K. L., Kramer, H. S., Stipelman, C. H., Shakib, J. H., Flynn, M. C., & Kawamoto, K. (2022). Evaluation in Life Cycle of Information Technology (ELICIT) framework: Supporting the innovation life cycle from business case assessment to summative evaluation. *Journal of Biomedical Informatics*, 127. [in Ukrainian].
6. UNESCO Institute for Statistics. *Guide to Measuring Information and Communication Technologies (ICT) in Education*. URL: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/guide-to-measuring-information-and-communication-technologies-ict-in-education-en_o.pdf.
7. Two Step Flow Theory. Opleidingswebsite Communicatiewetenschap (CW) En Communication Studies (CS). Unitveristy of Twente, 9 Sept. 2004. Web. 11 Apr. 2010.
8. Elihu Katz. *The Two-Step Flow of Communication: An Up-To-Date Report on a Hypothesis*, *The Public Opinion Quarterly* 21:1 (Spring, 1957).

9. Weimann, G. (1982). On the importance of marginality: One more step into the two-step flow of communication. *American Sociological Review*, 47 (6), 764–773.
10. Troidahl, Verling C. A Field Test of a Modified Two-Step Flow of Communication Model. *Public Opinion Quarterly* 30.4 (2001): 609–23. Academic Search Premier. Web. 11 Apr. 2010.
11. Lebon G. (2021). *Psychology of Crowds*. Kyiv: Andronum. [in Ukrainian].
12. Harold, D. Lasswell. (1927). *Propaganda Technique in the World War*. New York: Peter Smith.
13. Harold, D. Lasswell. (1946). *Propaganda, Communication and Public Order*. (with Smith B. L., Casey R. D.). Princeton.
14. Castells M. (2009). *The Rise of the Network Society*. *Information Age*, 1 (2).
15. Schumpeter, J.A. (1943). *Capitalism, Socialism and Democracy*. (2003 edition). New York: Routledge.
16. Fromm E. (2010). *Have or be* / Translated from the German by O. Mikhailova and A. Buriak. Kyiv: Ukrainian Writer. [in Ukrainian].
17. Fisher, R., & Yuri, U. (1990). *The way to agreement, or Negotiation without defeat*. Kyiv: Basics. [in Ukrainian].

Khrystyna Matsiopa

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0009-0000-9924-8441>

e-mail: knikalaeva@gmail.com

THEORETICAL FOUNDATIONS OF RESEARCH OF INFORMATION TECHNOLOGY AS A TOOL FOR FORMING PUBLIC OPINION

Abstract

The problem of forming public opinion is important in the life of most countries today, especially with the development of new information technologies. The phenomenon of the latter is used in all spheres of society, a trend of which is rapidly increasing in the context of the continuous development of scientific and technological progress. This article presents some of the leading scientific developments that formed the theoretical basis for the study of the phenomenon of information technology as a power mechanism. Certain scientific approaches to defining the concept of «information technologies», identifying their essence and significance in the development of social consciousness are considered. The place and role of this phenomenon in the interaction of the political sector with civil society, as well as its influence on the formation of public opinion, are analyzed.

The author also characterizes the place of IT in the political structure of modern society, the peculiarities of its manipulative nature, and its thematic and content content. In particular, the role of IT in the process of informing members of society, creating public awareness, and establishing communication between political leaders and ordinary citizens is established. At the same time, it is emphasized that the use of the spectrum of information technologies to

influence public opinion is accompanied by various manipulation techniques used by certain political actors and implemented through information resources. The author emphasizes the dichotomous nature of information technologies due to the multifaceted and complex nature of the analyzed phenomenon. On the one hand, they play the role of a rational and multidimensional communication and management tool of global importance, while, on the other hand, they are used to implement destructive motives with destabilizing effects through appropriate communication and behavioral techniques and methods formulated in the scientific research of foreign thinkers of the twentieth century.

Keywords: technologies, information technologies, public opinion, information society, manipulation, disinformation, propaganda.

Стаття надійшла до редакції 16.04.23

© Мацьона Х. М., 2023